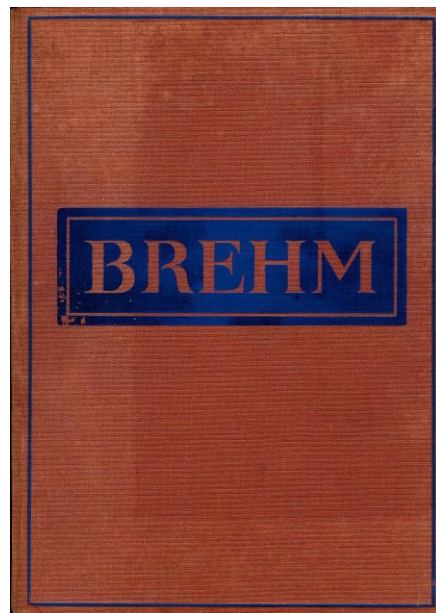

Sloní střípky pan Brehma

Petr Kiebel, Zoo Ústí nad Labem

Velmi mne zaujala část čtvrtého dílu **BREHMOVA ŽIVOTA ZVÍŘAT** (svazek třetí, přepracované vydání prof. O Strassen, překlad prof. Jiří Janda, datum vydání 1938-1941, vydavatelství Josef Hokr v Praze), která se na více jak padesáti stránkách věnuje slonům. Obsahuje mnoho zajímavých, často až překvapivě přesných informací o anatomii, morfologii, etologii a rozšíření slonů, o jejich lovu a obchodu se slonovinou. Zároveň se ale autor věnuje i otázce jejich ochrany a ohrožení. Myslím, že jde o zajímavý pohled na jeden střípek ze skládky z historie soužití člověka a slona - proto zde uvedu několik zajímavostí z obsáhlého textu.

Musím také přiznat, že svou poznámkou v kapitole o popisu sloního těla: *„Slon indický dělá svou tělesnou stavbou a zevnějškem právě tak mocný dojem, současně však se zdá jeho tělo vyrovnanější než u slona afrického a proto jest považován za hezčího“* si u mě pan Brehm velmi „šplhnul“ :)

O sloní inteligenci dle poměru velikosti mozku k tělu: „Sloní mozek prokazuje poznatek, že při přibližně stejných duševních schopnostech jest mozek poměrně tím menší, čím jest zvíře větší. I u našeho chytrého obra jest u dospělého zvířete váha mozku v poměru k celkové váze pouze 1:560, v mládí naproti tomu spatřujeme poměr mnohem příznivější - 1:117,7...Když však použijeme přesných vědeckých metod a podle určitých vzorců vypočteme vlastní „psychický faktor“ (podle Snella) nebo „cephalisační faktor“ (podle Duboise), tu pak nám skvěle vysvitne duševní úroveň slona: pak stojí na druhém místě v celém ssavčím světě, těsně za člověkem a ještě před anthropoidními opicemi (Warnke, „Journal für Psychologie und Neurologie“, 1908).“

O slonovině: „Slon africký skýtá největší část slonoviny, slonovina z indického slona nepřichází pro evropský trh vůbec na zřetel...Někdy slycháme vyprávěti v Africe o slonech s dvojitými nebo trojitými kly, Baires dokonce píše o exempláři, který byl uloven jižně Zambezi asi roku 1856 a měl 9 úplně vyvinutých klů, 5 v pravé, 4 v levé čelisti. Kly stály za sebou, z části byly pravidelné, z části ohnuté dolů a nazad, dva nejsilnější páry vážily asi 60 kg dohromady, ostatní byly mnohem slabší. Také však spatřujeme v Africe samce bez klů, ti pak jsou právě jako v Indii nejútočnější a nejnebezpečnější. Tvrdí to kapitán Fonck, který byl před takovým zvířetem zachráněn pouze tím, že se zvíře zřítilo do propasti. Podle okrsků výskytu jsou kly různé barvy a síly, takže znalec slonoviny může téměř s jistotou říci, odkud který kus pochází.“

O rozšíření a ohrožení afrických slonů: „Údaje o hranici rozšíření stávají se velmi rychle starými, neboť příšerné pronásledování těchto zvířat způsobuje, že okresek výskytu se stále zmenšuje, a hrozí jim úplné vyhubení, nebude-li mezinárodně zakročeno v jejich prospěch. Tak na př. poslední stádo na řece Botletle a na jezeře Ngami vyhubeno již r. 1889 Bečuány...v zemi Bamangwato, severně Kalahari, kde Gordon Cumming a jiní jihoafričtí cestovatelé zabili nejvíc svých slonů, dnes již sloni nejsou...V bývalé německé východní Africe nařídil bezpodmínečnou ochranu slonů kilimanžárských guvernér hrabě z Götzů, aby je tak zachránil před úplným vyhubením.“

O bílých slonech: „Ve zprávách z Indie se uvádí takové zvíře pouze velmi vzácně, Sanderson viděl pouze dva takové slony...Když C. Bock prodléval r. 1881 v Bangkoku, byla mu zde ukázána dvě zvířata, „která byla světleji zbarvena než ostatní a měla po páru bílých skvrn na uších.. Rozdíl v barvě byl sotva patrný“. Právě v této době byl prý v horní zemi uloven skutečně bílý slon a měl být přiveden králi. V den ohlášeného příjezdu bylo celé město slavnostně vzrušeno. Bock, který šel k řece, aby viděl rovněž vykládání posvátného zvířete, líčí příjezd a hrdinu slavnosti velmi podrobně, avšak zároveň dodává: „Musil bych však být barvoslepý, kdybych měl slona považovati za „bílého“. Byl to albín; celé tělo vyhlíželo bledě růžově hnědě; na hřbetě stálo několik skutečně bílých chlupů. Barva duhovky, která bývá považována za znak albinismu, byla bledě žlutá. Tvářil se velmi přátelsky, byl svým kornakem veden, tento na něm nejel; jeho duševní klid, jako by cítil svou důležitost, kontrastoval se ostře od všeobecného vzrušení.“ Zázračné zvíře bylo přivedeno ke stáji pro ně zvláště zbudované, zde bylo asi dva měsíce, aby konečně dobře vychováno a zbaveno nemravů zaujalo místo v královském paláci. Byl uvázan na vyvýšeném místě k bílému sloupu za zadní nohu a na červené tabulce bylo vedle něho zlatým písmem napsáno: *„Slon krásné barvy; vlas, kopyta a oči jsou bílé. Barva kůže jest jako barva lotosu. Potomek anděla brahmanů. Získán do majetku mocí a slávou krále pro jeho služby. Jest to krystal obrovské ceny. Jest z nejvznešenější sloní rodiny ze všech. Jest pramenem moci přitahovati dešť. Jest tak vzácný jako nejjasnější krystal nejvyšší ceny na světě.“*

O historii poznávání a používání indických slonů v Evropě: „Ktesias, osobní doktor Artaxerxa II., byl první Řek, který popsal slona podle vlastního poznání. Živého viděl v Babylóně, který se sem asi dostal z Indie. Historicky jest Darius první, který použil slonů v bitvě, a sice proti Alexandru Velkému. Zajaté tyto slony viděl Aristoteles a mohl zvíře přesně popsati. Od té doby se v historii sloni často objevují. Téměř 300 let po sobě byl i v Evropě používán v nekonečných válkách, které vedli různí národové o světovou nadvládu, až konečně Římané vyšli z těchto bojů jako vítězové. Římané bojovali ještě r. 280—275 před Kristem s posledními alexandrinskými slony, kteří přišli s vojskem Pyrrhovým až do Itálie. Tato obrovská zvířata byla tehda něčím tak novým, že Římané neměli pro ně jména a nazývali je „lukánskými osly“, neboť je nejprve spatřili v Lukánii... Kromě indických slonů přicházeli do Itálie i sloni afričtí a hlavně Kartagiňané uměli tato zvířata, která byla později považována za nezkrotitelná, cvičiti k boji a používali jich stejným způsobem jako indických... v Kartagu samém byly stáje pro 300 slonů. Sloni cvičení k boji nesli „věž“, ve které bylo více lučištníků, byli hnáni vůdci sedícími jim na krku v semknutých řadách proti nepříteli. Vniknuvše do řad nepřátel

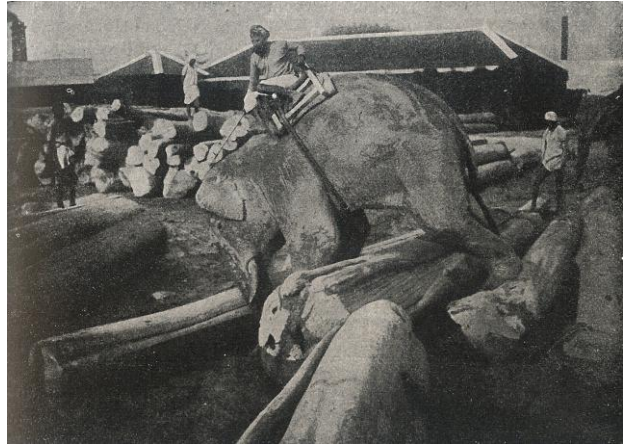
pošlapali vše, podporováni nejlepšími bojovníky kolem nich rozestavenými — jimž skýtali zástitu. Někdy však byli dvousečnými meči, když totiž nepřátelé vymyslivše působivou taktiku proti nim, obklopili je lehkooděnci a jezdci a zastrášili je ohněm a jinými prostředky. Pak se stalo, že ve strachu utíkali nazad a řádili mezi vlastními lidmi právě tak, jako před tím mezi nepřáteli. Hasdrubal je nechal vlastními lidmi pobít tím způsobem, že jim tito zarazili ostré dláto do hlavy. Jednou stáli v boji také oba druhy slonů, a sice v bitvě u Raphia r. 217 před Kristem; tu se však ukázalo, že afričtí slonové Ptolemaea Philopatera proti indickým slonům Antiochovým nic nezmohli a od té doby se ve starověku ujalo mínění, že africký slon nesnese pach a hlas slona indického. Byl to předsudek, jehož neudržitelnost vyšla najevo v poslední době, neboť samice afrického a indického slona žily po léta pokojně pohromadě v hamburské zoologické zahradě...

Z evropského středověku známe pouze zprávu Eginhardtovu o indickém slonu, který roku 802 se dostal jako dar kalila Haruna al Rašida z Bagdadu císaři Karlu Velikému v Cáchách. Byl to první slon, který se dostal do Německa, ne slon, který v zimě r. 1551 při přecházení Alp byl ubytován v brixenském hostinci, nazvaném pak prý podle toho „Zum Elephanten“; tento slon byl omylem považován za prvního slona, který se dostal do Německa. Podle Fitzingera současně pak přivezl rovněž císař Maximilián II. indického slona ze Španěl při příležitosti slavnostního vjezdu do Vídně; Lersner našel v městské kronice frankfurtské doklad, že již r. 1443 byl zde na tržišti ukazován slon. V době tureckých válek přišlo s vojskem Solimanovým 6 indických slonů najednou do Vídně, byli na Fernickém poli ukořistěni a v dalších letech je pak užívali k opevňovacím pracím. Afričtí sloni se do Evropy nedostali od starověku až teprve v době nové. Roku 1862 italský cestovatel Casanova počal s vývozem z egyptského Sudanu, zvířata posílal Hagenbeckovi, Mengesovi, Reichemu a Móllerovi. Casanovův první slon africký stal se majetkem tehda světoznámého zvěřince Kreutzbergova; tento má tedy zásluhu, že probudil zájem o tuto novinku."

O tom, do jakých výšek sloni vystupují: „V zemích Vogoských našel jsem trus slonů ve výšce 2000 m a od domorodců jsem se dověděl, že v sousedních okrcích se zvířata pravidelně objevují na nejvyšších horách, tedy až ve výšce 3000 m nad mořem. V téže výšce našel jejich stopy na Kilimanžáru Decken a po něm Hans Meyer dokonce ve výšce 3500 m nad pásmem pralesů v pásmu vysokých rákosin..."

O tom jak sloni dobře snášejí chlad: „Ba bratr známého majitele zvěřince Scholze procestoval s jedním africkým slonem pěšky celé Norsko, a majitel zvěřince Philadelphia odvážil se s indickým slonem v únoru při mrazu 12—20° R ve Švédsku až do městečka Stromu pod 64 stupněm severní šířky; oba přirozeně zašili při těchto severských cestách své slony od hlavy až k nohám do sobích kožešin. Neboť bez citu proti zimě při své bezsrsté kůži není, chybí mu pod kůží tuková vrstva, kterou mají kytovci. Staří, velcí indičtí samci projevují často v zoologických zahradách nepatrnou potřebu tepla: v noční stáji indického slona v berlínské zoologické zahradě bývá často za chladných zimních jiter pouze +2°C, aniž by to mělo na zvíře vlivu. Naproti tomu spatřujeme, že jiní sloni již značně trpí, třesou se a dostávají průjmy, když za mokrého počasí větší část dne musí zůstat venku."

O sloní práci: „Velké ohrady dřevařské a pily v Rangunu v Dolní Burmě by nemohly bez slona vůbec existovati a proto také zaměstnávají 100 i více slonů. Velcí staří samci dělají těžkou práci, vlekou, posunují a zvedají pomocí chobotu a klů mnoho centů těžké kmeny teakové; pomáhají rovněž při porážení dříví; samice a mladší zvířata dělají lehčí práce v ohradě a v pile, při čemž projevují neobyčejnou jemnost ve všech jednotlivostech.

Pracující slon v Burmě

Posunují kmeny pod pilu, rovnají rozřezané

dřevo v zcela určitém pořádku k sušení, odfukují piliny, přestanou však také, když ve čtyři hodiny zazvoní k odpočinku stejně jako lidé. Čím déle slon pracuje, tím méně potřebuje popudu a pomoci lidské, až konečně mnoho slonů pracuje docela samostatně. Avšak zda by pracovali a jak by pracovali, kdyby nebyl vůdce alespoň na doslech, k tomu nechce majitel pily nechatí dojíti a v tom spočívá ostrá hranice ve výkonu lidském a zvířecím.“

O sloní povaze: „Uvažme nyní o jeho dobromyslnosti v zajetí. Domnívám se, že všichni, kdo mají co dělati se slony, budou se mnou souhlasiti, když řeknu, že dobré jejich vlastnosti sotva lze doceniti, že špatné vlastnosti jsou výjimkou. Bezdůvodná jest poměrně značně rozšířená domněnka, že jsou sloni potouchlí a pomstychtiví... Samice však jsou v každé době způsobné, jak si jen lze u zvířete představit. Mezi sty slonů jsem znal pouze dvě samice vrtošivé; jedna nesnesla na sobě cizího vůdce, druhá kolem sebe mimo dva své hlídače nesnesla jiného domorodce. Nejlepší vlastnosti slonů jsou poslušnost, způsobnost a trpělivost. V tomto ohledu nejsou sloni předstiženi žádným jiným domácím zvířetem, i za velmi špatných okolností: musí často pracovati v slunečním žáru nebo jest nutno bolestně lékařsky zakročiti — a tu ani tehdy se nerozzlobí. Nikdy se nevzpírá něco učiniti je-li, správně k něčemu veden, pouze v tom případě se vzpírá, když se bojí. Jak divoký, tak ochočený slon jest neobyčejně bázlivý a každá cizí věc v něm probudí velmi lehce strach... Heck sebral celou řadu poznatků o sloní povaze dotazy v zoologických zahradách. Porte z pařížské aklimatisační zahrady udává, že jeden slon se jednoho dne naučil sám od sebe roztáčet a po použití zavíratí kohoutek vodovodu, kterým byla přiváděna slonům do nádrže voda. Zde zůstává nerozřešeno, zda ho to nenaučil jeho dřívější vůdce. Proslulá samice indického slona „Lilly“ v drážd'anské zool. zahradě byla již v mládí zlá, plivala na všechny uniformované návštěvníky, i kdyby to byly korunované hlavy, a strpěla u sebe jen svého hlídače a ředitele zahrady. Když ředitel Schöpf asi po čtvrt roku trvající nemoci po prvé k ní opět vstoupil, bylo zvíře neobyčejně radostně vzrušeno a ještě hodinu potom řvalo. Ke staré a ošklivé sloní samici „Sulice“ v diisseldorfské zoologické zahradě dal dnešní správce mladší Bolau „Cellu“, pocházející ze stuttgartské zool. zahrady — hezčí slonici, která různými kousky dovedla získati publikum, že jí dávalo různé pamlsky. To probudilo Sulejčinu závist do té míry, že sokyni kde mohla ubližovala: mezistěna musila býti zesílena a zvýšena, neboť závistivá

slonice dorážela na stěnu kolmo předníma nohama, chtěla Cellu chobotem uchopiti a tlouci."

O lovu slonů: „Existuje nesmírné množství líčení lovů na slony; ač jsou velmi poutavá a napínavá, nebudeme je uváděti, neboť v době rozmachu ochrany přírody nemůžeme se při čtení zbaviti určité nelibosti, byť bychom uznávali statečnost lovců a spatřovali oprávněnost jejich k lovu při jejich odvaze...

Slon patří bohužel rovněž k oněm zvířatům, která kráčí vstříc svému vyhynutí. Jest i v Indii i v Africe krutě pronásledován. V Indii a na Ceyloně jsou i bezzubí nebo špatně ozbrojení samci, ba i bezzubé samice a mláďata střílena pouze pro zábavu a ještě častěji jsou sloni chytáni do jam, při čemž se často tak poškodí, že jich nelze použiti ke službám. V Africe jsou lovena obě pohlaví pro kly, a to jak domorodci, tak také evropskými profesionálními lovci. Bohužel tito často nic nešetří a zabíjejí bezúčelně. Tak na př. Burové vystříleli někdy za den celé stádo: samce, samice i mláďata. Mnohý „sportsman“ střílí bez rozmyslu na první nejlepší kus, který se mu namane do cesty, ač často nemá vůbec naděje, že zvíře skutečně složí, jen aby se mohl pochlubit, že lovil také slony. Sloni mají velmi tuhý život a střely z obyčejných pušek mají jen ten účinek, že zasažené exempláře později někde zahynou. Používá se proto těžkých pušek s hladkými hlavněmi nebo těžkých dvojek obyčejně ráže č. 8 a patron nabíjených 20 g prachu a kulatými, kalenými kulkami třikrát tak těžkými. Podle Schillinga však na tom nezáleží, jakou ráži volíme, nýbrž na tom, kam zvíře zasáhneme.

Co stáda afrických slonů stále rok od roku rychle řídnou, na vyhubení slona indického budeme ještě dlouho čekatí...

V Africe loví domorodci slony ještě dnes krutě a nemilosrdně jako před pradávnými časy. Již Strabon připomíná, že ve stepích v okrsku atbarském žijící „elephantophagové“ loví slony tím způsobem, že tomuto obrovskému zvířeti mečem přetnou šlachy Achillovu. Nomadové, kteří procházejí těmito stepmi, si počínají tímto způsobem ještě dnes. Sedí nazí na koních, aby jim co možná nic nepřekáželo, a pronásledujíce stádo slonů snaží se je rozehnati; pak utíkají, jak nejrychleji jejich koně mohou, za slonem odehnaným od stáda, do kopců, s kopců, stržemi, lesem, trnitým křovím nebo vysokou stepní travou, až zvíře unaví a napadnou kopím. V jihovýchodní Africe za řekou Zambezi, v Mašonsku, používají domorodci podle Selouse svých assagajů s kličkami, zvíci ramene, širokými jako ruka, s krátkou silnou násadou, které házejí na slony a zarážejí mezi lopatky. Za tím účelem vylézají lovci na příznivě rostlé stromy, kudy se dá předpokládati, že potáhnou sloni nedaleko se pasoucí. Negři na horním Nilu vykopávají na cestách vedoucích k napajedlům hluboké jámy, které se směrem dolů kuželovité zužují a do kterých zarážejí silné, zašpičatělé kůly; jámy tyto pečlivě nahoře zakrývají, aby je opatrný slon nespatriil, naházejí na ně tenkou krytinu, také sloní trus, aby vyhlížely co nejbezpečněji. Tak je jáma dobře zakryta. Pak upraví cestu sem tak, aby tudy sloni musili jíti. Kde to krajina dovoluje, vykopávají tyto jámy v úzkých údolích a seženou slony z širého okolí dohromady, takže sloni musí projíti nebezpečným údolím a spadnou do jam, kterých se ve spěchu nepovšimnou. Podobně si počínají či počínali Vačayové na Kilimanžaru až do té doby, kdy německá vláda zakázala kopati tyto jámy. Vanderobbové a Vakambové pronásledovali slony podle Schillinga otrávenými šípy a kopími... Na západě Afriky v okrsku ogovském splétají negři, jak píše Du Chaillu, lianovité rostliny v sítě a loví pak

slony do ohrad takto oplocených... Trpělivi lovci je k smrti vyhladovějí, odstřelují je, a když jsou pak do krajnosti vysílení, pak je konečně zabíjejí. Příslušníci kmene Njam-Njam svolají daleko znicími, v každé vesnici opřevanými údery bubnů v několika hodinách několik tisíc ozbrojených lidí, jedná-li se o důležitý podnik. „Děje se to především,“ píše mi Schweinfurth, „když se ukáží sloni, k jejichž záhubě jsou zapalovány nejhustší a nejsilnější travnaté stepi. Sem jsou zvířata zahrnuta, celý okrsek jest obklopen lidmi s pochodněmi a zapálen se všech stran, takže sloni zčásti omámeni kouřem, zčásti popáleni se stávají kořistí lidí, kteří je dobíjejí kopími. Protože při takovém zabíjení nejsou zabíjeni jen samci s cennými kly, nýbrž i samice a mláďata, snadno pochopíme, jak pokračuje záhuba tohoto ušlechtilého zvířete, které by člověku mohlo jen prospívati v zemi, kde není žádných dopravních zvířat a jiných dopravních prostředků.“

Mnohem poutavější a lidštější než lov jest způsob, jakým se chytají divocí sloni živí za účelem ochočení, aby tito divoši sloužili člověku. V tomto umění jsou mistry Indové. Mnoho Indů se zabývá lovem slonů, a toto řemeslo se dědí s otce na syna. Obratnost, lstivost, opatrnost a statečnost těchto lidí jest vskutku podivuhodná. Dva jdou do lesa a chytí jednoho příslušníka sloní rodiny. Nejlepší lovci slonů na Ceyloně, zvaní paniki, jdou po sloní stopě jako pes po stopě jelena; stopy pro oko Evropana neviditelné jsou pro ně zřetelně psanou knihou, v které bez chyby čtou. Jejich odvaha souhlasí s jejich chytrostí; dovedou vésti slona, jak chtějí, postraší ho, rozvzteklí ho, jak právě potřebují. Jedinou jejich zbraní jest pevné a pružné oko z jelení nebo buvolí kůže, které, jdou-li na lov sami, hodí slonu, kterého si vyvolí, na nohu. Děje se to tím způsobem, že ho neslyšitelně sledují na jeho cestě a v příznivém okamžiku ho chytí do oka; když klidně stojí, zachytí tím okem obě nohy.

Velkolepější a vydatnější než tento způsob lovu jest chytání celých stád. Lov tento děje se na počátku suché doby a táhne se pak s několika sty zkušených domorodců a co možná nejvíce krotkými slony do krajiny, kde bylo zjištěno, že se zdržuje velké stádo divokých slonů. Stádo se pak obklíčí v okruhu 5–10 km dlouhým řetězem dvojítržích stráží, které podle povahy krajiny jsou postaveny od sebe ve vzdálenosti 60–100 kroků. Takto obklíčené stádo může uprchnouti pouze hrubou nedbalostí hlídačů. Za několik hodin udělají v tichosti tito lidé slabý plot ze štípaného bambusu a pod. v celém kruhu kolem slonů a sami si z větví urobí zástěny; v noci se zapálí ohně. Byl-li obklíčen okruh, kde jest dosti pastvy a voda, tu jsou sloni neklidni pouze v prvních nocích a jsou, blíží-li se k ohradě, zaháněni pochodněmi, výstřely a křikem. Sloni zůstávají takto obklíčení 4–10 dnů, to jest tak dlouho, až jest hotova na některé straně této primitivní ohrady řádná ohrada, zvaná „kheldas“. Tato jest zbudována z kmenů a fošen, jest 4 m vysoká a zaujímá prostor v průměru 20–50 m; na straně obrácené k ohradě primitivní jest do této pevné ohrady vchod široký 4 m, zavíratelný těžkými padacími dveřmi. K těmto dveřím vedou dvě stěny ze sloupů, dlouhé asi 100 m. Jakmile je toto zařízení hotovo, jest kruh stále zmenšován. Nejbližší stráž postoupí na konce křídlového plotu, stráž nejvzdálenější postupují proti slonům, nejprve pomalu a opatrně, pak rychleji. Když konečně zvířata dorazila k širokým dveřím do khedasu, jest podniknut všeobecný útok křikem a střelením, kterým jsou zvířata zahrnuta dovnitř. Padací dveře uvolněné pomocí provazu zapadnou a stádo jest chyceno. Vhánění dovnitř neodbude se vždy hladce; někdy zvířata postřehnou nebezpečí, útočí na honce, prolomí kruh a musí býti znovu obklíčena nebo vůbec nemohou

býti zadržena. Zpravidla však se povede obklíčené stádo zahrnati do ohrady a přes neklid a příležitostné pokusy o osvobození jsou zvířata chycena. Je-li po prvním chaosu, jsou poslání krotcí sloni se svými vůdci a vazači do khedasu, ti se zmocňují jednoho slona po druhém, poutají je a odvádějí do okolního lesa, kde je přivazují ke stromům. Tím jest chytání ukončeno a počne se s ochočováním. Toto chytání slonů jest pořádáno státem na Ceyloně i v Přední a Zadní Indii a jest považováno za podnik tak málo nebezpečný, že jsou budovány vždy tribuny pro diváky, pro anglické koloniální úřady a jiné vynikající hosty s jejich dámami. Nynější král anglický s královnou mohl sledovati r. 1906 tento způsob lovu na cestičkách k tomu účelu zřízených; bylo to za jeho návštěvy u mysorského maharadži; konečnou část provazu, za který byly uvázané padací dveře, vlastnoručně přetřal. V Siamu, v zemi „bílého slona“ jsou tyto lovy národními slavnostmi a na místa lovů proudí desetitisícové zástupy; král siamský je pořádá rád tehdy, má-li návštěvou vysoké evropské hodnostáře. V Siamu však jsou divocí sloni sháněni po několika stech z dalekého okrsku, což trvá přirozeně mnoho dní i neděl; stáda jsou zahrnata na určité, vždy užívané místo, siamsky zvané panieh. V Aynthii, kde jest královský pavilon a kryté tribuny k sezení; sem jsou pak diváci dopravováni k slavnosti zvláštním vlakem z Bangkoku.“

Slavnostní místo chytací v Aynthii

O ochočování afrických slonů: „Nelze vůbec říci, že by bylo velmi těžko afrického slona ochočiti, nebo snad že by to vůbec nešlo, ač v zoologických zahradách a krotitelé si myslí, že jest celkem méně poslušný a hodný a že jest tvrdohlavější než slon indický. Stará samice se zašpičatělými boltci v berlínské zoologické zahradě jezdila na tříkolce, když byla před dávnými lety koupena od jistého majitele opičího divadla, kde byla hlavním umělcem; první africký slon okrouhlouchý darovaný Dominikem a pocházející z Kamerunu, se naučil snadno celou řadu obvyklých sloních kousků; bylo však zapotřebí šesti mužů, aby byl vzbuzen respekt a aby byl rozkaz proveden... Přirozeně, že v koloniích vznikla myšlenka, používat rovněž slona afrického; byli to lidé, kteří se ve věci vyznali, jako na př. známý obchodník zvířaty Karel Hagenbeck, který za touto myšlenkou stál. V Berlíně vzniklo komitě pro ochočování afrického slona, a gentleman-cestovatel Ehlers chtěl na německých knížatech 10.000 marek a chtěl věc provést ve velkém stylu.“

Berlínské komité se však rozpadlo, když předtím byla věc dlouho propagována a vybrané peníze se spotřebovaly na propagandu a na gáži generálního sekretáře; Ehlers se dostal pouze na delší studijní cestu po Indii, která mu byla všude zpřijemňována jako hostovi. Nikde v Africe nebylo docíleno příznivých výsledků, ba podle něho nebyl nikde učiněn ani začátek, mimo jediný případ. Komandant Laplume na stanici Api v nellenském okrsku v belgickém Kongu založil pomocí statečného a bojovného kmene Asandesů stanici k chytání a ochočování slonů. Tuto stanici poznal z vlastní zkušenosti zoologický průvodce vévody Adolfa Bedřicha na jeho velké cestě Kongem k Nilu r. 1910. Stanice tehda byla v činnosti asi 10 let, bylo zde asi 30 mladých slonů vysokých průměrně 2'5 m a náklady činily tehdy 1 milion franků. Zařízení a celý provoz byl praktický, přizpůsobený na poměry a požadavky. Přes to se domnívá Schubotz, hlavně pro různé názory úřednictva, že stanice nemá nijakou budoucnost."

O euthanasii: „Zlostná povaha u starých slonů bývá často příčinou, že musí býti usmrceni, hlavně, když se ještě připojí nemoci na nohou, což opět bývá tehdy, když zvíře musí státi na řetěze. Tyto sloní smrti jsou velmi zajímavé, dennímu tisku skýtají látku tím vítanější, čím jsou pomalejší. Velmi rychle byl usmrcen slon berlínské zoologické zahrady, který ležel již na boku a mohl býti uškrcen drátěným lanem. Při ohledání mrtvolky se ukázalo, že se dostavily tytéž zjevy jako u oběšenců. Jiný slon musil býti usmrcen pro chybu na nohách zatajenou prodavačem; Schilling usmrtil ho dvěma ranami na lopatku malokaliberní puškou; druhá rána prošla hladce pátým žebrem, zasáhla konec plic a prošla plicními tepnami a roztrhala průdušky. Na tomto slonu ukázal anatom Schmalz z vysoké školy zvěrolékařské, který tohoto slona získal do svého musea, že srdce u slona leží dále vpředu a níže než u naší zvěře, totiž mezi druhým a čtvrtým žebrem. Rána na komoru musí býti mířena těsně za mocnou hlavici ramenní kosti, která jest na trupu viditelná jako vzniklý hrbol, mířiti se musí poněkud níže. Jiní dva sloni byli usmrceni vojenskou puškou ráže 8 mm ranou do hlavy, na známé místo mezi oko a ucho: jeden byl takto usmrcen ve stuttgartské zoologické zahradě svým majitelem Nillem, druhý ve frankfurtské zoologické zahradě Mengesem. V posledním případě se jednalo o nepřiliš velkého slona od Hagenbecka, který, doposud znamenitý „umělec“, se stal v otevřené aréně zlým a proto byl darován zoologické zahradě. Mnohokrát zesílená a zlepšená zařízení bezpečnostní proti tomu geniovi ve šplhání a vybíjení nic nepomohla a po několika letech musil býti odstraněn. Stuttgartský nález byl zejména zajímavý tím, že kulka nezasáhla vůbec mozek: okamžitá smrt, docela bez smrtelného zápasu a chvění, nastala tedy pouze otřesením mozku.

Zajímavé případy usmrcení slonů ze starší doby sestavil Max Schmidt r. 1879 v časopise „Deutsche Zeitschrift für Tiermedizin“. Tu teprve vidíme, co takový tlustokožec snese, v jakém množství musí býti užito všech prostředků, aby bylo docíleno nějakého výsledku. V Londýně dal majitel zvěřince svému chráněnci, aby dostal stolici, za 52 hodin 6 uncí (1/2 libry) kalomelu a 75 liber Glauberovy soli; to však působilo teprve, když dostal ještě 5—6 liber hovězího morku. V jiném případě dostal týž slon 4 láhve krotónového oleje, nejsilnějšího to projímadla, aniž by bylo docíleno výsledku. Konečně musil býti zastřelen oddělením vojska, které na něj vypálilo přes 150 ran, dříve než padl. Roku 1838 obdržel v Poznani podle Lichtensteina

zlý slon 10 uncí kyanovodíku v rumu s cukrem a vypil asi 4 unce, což odpovídá množství 3 drachem (=11 1/3 g.) kyanovodíku čistého; v čerstvé mrtvole však nebylo lze nic z toho konstatovati, vše bylo již rozloženo. Roku 1855 se domnívali v Birminghamu, že usmrtí slona s nemocnými končetinami, který ležel na boku, čerstvou zásilkou chloroformu. Přes to však, že mu bylo v narkose vstříknuto do žaludku ještě 6 uncí kyanovodíku, slon se za 3/4 hodiny probudil a pil jako dříve. Unce strychninu působí právě tak málo jako jiné silné jedy, které byly vyzkoušeny; po 30 uncích chloroformu ve třech hodinách po sobě použitých jest zvíře pouze v obyčejné narkose. Naproti tomu r. 1902 se podařilo v New Yorku v Centralparku otrávit starého slona šesti sty grany (36 g) cyankali; zvíře však zemřelo teprve po hodiném smrtelném zápase. Ve Švýcařích byl rovněž roku 1867 usmrcen slon, který se stal náhle nebezpečným, oddělením artilerie pomocí děla. Ve 20. století však neobstál ještě žádný slon před salvou moderních pušek infanterie."

O nemocech: „Historie ukazování slonů vykazuje řadu neštěstí, a i v přítomné době stávají se neštěstí hlídačům slonů. V německých zoologických zahradách, kde jsou bezpečnostní opatření, posuvné dveře, může k neštěstí dojít jen tehdy, když nedbá hlídač služebních předpisů. Zajatí sloni však zmirají někdy na nemoci nebo nešťastnou náhodou. Proti nemocem zakročují neúměrně zvěrolékaři, nehodám se ovšem nelze vyhnouti. S obyčejnými medikamenty mnoho u slonů nepořídíme, jak ukazuje řada případů. Slonu, který trpěl zácpou, bylo podáno během 10 dnů: 4 libry aloe, 1 libra 5 uncí kalomelu, 5 liber ricinového oleje, 12 liber másla a 5 liber ricinového oleje; tu konečně se dostavil žádoucí výsledek. K nešťastným případům lze čítati náhodu, když se slon udusí řípou, kterou si sám vezme do tlamy, neb když u obchodníka se zvířaty, jak se to stalo Hagenbeckovi, jest osud mladých zvířat, která přišla zeslabena, zpečetěn tím, že jim nohy ohlodají myši.

Při tom skýtají sloni látku novinám podivuhodnými „chuťovými smysly“, kterou dodávají nemyslíci nebo zlomyslní lidé. Tak na př. rozšlápnul africký slon frankfurtské zoologické zahrady pro něj připravenou láhev likéru přední nohou, jak to činí sloni se silnými řípami, a vstříknul si pak nassátý obsah i se střepeinami skla do tlamy. Střepeiny však za tři měsíce opět, aniž by zvířeti ublížily, vyšly ven, mimo to několik penízů, které slon vstrčil místo do ruky hlídači do své tlamy. Jiný slon, patřící cirkusu Wolf, polknul olejem naplněnou láhev od šampaňského a opět se tohoto neztravitelného sousta hladce zbavil. Stejně málo slonu ublížila dámská kabelka, kterou polknul v londýnské zoologické zahradě s nůžkami, kapesním nožíkem a peněženkou — b u d i ž p o d o t č e n o: aniž to sousto rozkousal — a nezkazil si žaludek; ba majitelka dostala, když trpělivě čekala, větší část obsahu nazpět, ovšem věci byly více méně pokroucené. Těžko s tím lze srovnati nedůvěřivost slonů, s jakou často čelí pokusům o otrávení, když nebezpečná sousta vyhodí a rozšlapou, ač je mohli naráz spolknouti.

Oblíbené novinářské lokálky se též týkají líčení operací slonů, o čemž slyšíme také z Ameriky; někdy je to „Zubní doktor u slona“, nadpis, který zaručuje zájem čtenářstva, může-li na př. býti napsáno, že zlatá plomba sama měla cenu 43 dolarů a dentista že měl zapotřebí 6 asistentů. V Mnichově však skutečně spravovali kel až „na nerv“ poraněný po šest dní před publikem velkému slonovi cirkusu Sarrasani, kel plombován porculánovou plombou a uzavřen zlatem. Jde to však i bez toho. U obrov-

ského, stejné krásného jako zlého slona-samce berlínské zoologické zahrady visel o vánocích roku 1907 nerv jednoho klu, který si zvíře při koření ulomilo, daleko ven jako tmavá krvavá hmota, brzy však zmizel tím, že vyschnul, a do roka se otvor také docela sám od sebe uzavřel vytvářející se zubovinou. Známy veterinář Dexler z německé university v Praze operoval r. 1902 slona zvěřince Kludského, a sice vřed v kyčli, který měl v zápětí ochromení pravé zadní končetiny; z fistulového kanálu vyjmul kalosní hmotu, vážící 3 kg a zvíře během operace uklidnil podkožním vstříknutím 4 g morfia a stejnou dávkou kokainu. Největší sloní samice jistého amerického cirkusu si strhla pádem skoro čtvereční metr kůže; byl učiněn pokus zachrániti samici přiložením pásů kůže, které byly vyřezány na volných místech na bříše; výsledek této obrovské operace však není znám. Při menší nevolnosti, jako na př. při nachlazení, zkažení žaludku — koná dobré služby starý, všeléčivý prostředek — láhev rumu, který slon rád vypije. Nejhojnější nemoci u starších slonů, skoro vždy počátek konce, jsou různé nemoci nohou; nejprve jsou to vodnaté zpuchliny, dále pak otevřená hnisající místa. Zde pak usmrcení jest dobrodiním, neboť veškeré mytí, vypalování — lze-li se vůbec bez nebezpečí ke zvířeti přiblížiti — zpravidla vůbec nepomáhá. Sloni, kteří si v noci nelehají, přivodí si často vnitřní zranění tím, že padají, když usnou. Tím způsobem si první kamerunský slon berlínské zoologické zahrady, který měl tento nemrav, roztrhl pánev a tak zahynul, neboť řez provedený za účelem vnitřního odtoku výlevu krve se nechtěl zahojiti. Je-li silná kůže sloní, hlavně „kůra“ slona afrického jednou skutečně proříznuta, roztržena nebo prasklá, tu se opravdu špatně léčí. Proto má péče o kůži obrovský význam; nelze však nikdy do té míry, jak by si bylo přáti, o kůži u slonů pečovati pro zlostnou povahu některých zvířat; totéž platí o péči o nohy. Slon hanoverské zoologické zahrady dal si ořezávati vyrostlá kopyta pouze v narkose a za tím účelem dostával 40 g morfia do pěti lahví rumu slazeného cukrem. Spal pak s krátkými přestávkami dva dny a dvě noci.“

O sloním masu: „Maso afrického slona má chuť masa oslího, jest však mnohem tužší a vlákna jsou hrubší; tuk jest barvy šedobílé, jest hrubozrný a drsný a sráží se velmi brzy, již při 25° C, v tuhou hmotu. Tak píše Heuglin, který maso jedl čerstvé i sušené, a praví, že je chutné. Z asijského slona chválí sir Emerson Tennent jazyk, Corse opět chobot pečený v popeli. Když r. 1904 byla rozpuštěna ženevská zoologická zahrada, při dražbě koupil slona místní řezník, přisadiv několik set franků. Udělal z masa 3.800 liber uznek, které šly dobře na odbyt. Negři rozřezávají všechny svaly uloveného slona na dlouhé pruhy a suší tyto na slunci nebo nad ohněm a před upotřebením je rozstrouhávají na prášek, který přimísují do svých jednoduchých jídel. Při lovech pořádaných Njam-Njamy bývá pohubeno někdy tolik slonů, že jest kryta spotřeba masa několika vesnic na celé měsíce. „Často jsem viděl lidi,“ praví Schweinfurt, „o kterých jsem se domníval, že jdou do své chaty se svazkem dřeva: nesli však svůj díl sloního masa rozřezaného na dlouhé pruhy a usušeného nad ohněm, které se docela podobalo velkému svazku roští.“

O obchodu se slonovinou: „Na světovém trhu hraje důležitou roli a má velký význam slonovina. Kolik se dostane na trh mamutí slonoviny ročně, není známo; podle Westendarpa jsou průmyslově upotřebitelný pouze $\frac{3}{10}$, $\frac{7}{10}$ jest bez ceny. Množství slonoviny přicházející na trh z dnes žijících druhů slonů odhadoval Westendarp za léta

1879—83 ročně na 868.000 kg. Z toho připadá na Indii pouze 20.000 kg, na Afriku 848.000 kg... Z toho připadá na Evropu 535.000 kg, z čehož připadne ročně na nožové střenky asi 214.000 kg, na hřebeny 138.000 kg, na klaviatury 112.000 kg a na kulečnickové koule 42.000 kg... Kolik slonů každoročně v Africe zahyne a kolik před tím bylo zabito, aby zásobili světový trh 878.000 kg slonoviny, jest otázka často přetřásaná. Protože není znám počet vyvezených klů, lze tuto otázku přibližně zodpovědětí výpočtem, stanovíme-li podle míry mnoha zubů průměrnou váhu. Největší význam mají zprávy Noachovy, sdělené P. Hessem, který v dolní Guineji přesně vyšetřil téměř 30.000 zubů, jak přicházely bez výběru na trh. Stanovil průměrnou váhu na 9 kg; pak by nám vyšlo, že musí býti zabito ročně 47.000 slonů. Podle šetření vyšly najevo ještě jiné zajímavé okolnosti: průměrná váha jednoho klu byla v dřívějších dobách větší než později, r. 1881 bylo to 10,2 kg, roku 1886 však již jen 7,6 kg. Během tohoto časového intervalu přibýval počet zubů o váze 4,5 kg a níže; v poměru k celkovému množství pak r. 1881 přišlo těchto malých zubů na trhu 37, r. 1886 již 55,9 na 100. Z toho lze činiti závěr, že tehdy počali vyrostlí a dobře ozbrojení samci býti vzácnými. Totéž pozorovali i lovci a obchodníci bezprostřední zkušeností. Dnes musíme míti za to, že se ročně usmrtí v Africe 50—60.000 slonů, a neprozrazuje-li Westendarpova statistika od r. 1891 do r. 1913 úbytek na celkové váze do Evropy dovezené slonoviny, pak lze toto vyrovnání přes jistý úbytek slonů vysvětliti stoupnutím počtu a lepším vyzbrojením lovců slonů.

Určitá nařízení na ochranu afrického slona byla již vydána; avšak stále ještě panují na př. ve francouzském Kongu poměry, které Schubotz po svých zkušenostech r. 1910 a 11 nazval „raubířstvím“ a „tureckým hospodářstvím“. K mezinárodnímu zakročení, které by jisté poměry napravilo — bohužel ještě nedošlo. Pokud však kly se budou směti z Afriky dovážeti, není náš největší suchozemský ssavec jist před osudem — že bude vyškrtnut ze seznamu živých.